

Yeni Kurulan Üniversitelerin Buldukları Kentler Üzerindeki Ekonomik, Sosyo-Kültürel ve Mekânsal Etkileri: Munzur Üniversitesi Üzerine Bir Karşılaştırma

Economic, Socio-Cultural, and Spatial Effects of Newly Established Universities on the Cities Where They Are Located: A Comparison on Munzur University

Sinan ACAR

Assist.Prof., Bartın University, Faculty of Health Science, Department of Social Work, Bartın, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, Sağlık Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Bartın, Türkiye

Orcid: 0000-0002-5270-542X /E-mail: sacar@bartin.edu.tr

Article Information/Makale Bilgisi

Cite as/Atıf: Acar, S. (2023). Economic, socio-cultural, and spatial effects of newly established universities on the cities where they are located: a comparison on Munzur University. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, Republic Special Issue, 166-181.

Acar, S. (2023). Yeni Kurulan Üniversitelerin Buldukları Kentler Üzerindeki Ekonomik, Sosyo-Kültürel ve Mekânsal Etkileri: Munzur Üniversitesi Üzerine Bir Karşılaştırma. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cumhuriyet Özel Sayısı, 166-181.

Article Types / Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi

Received/Geliş Tarihi: 07 June / Haziran 2023

Accepted/Kabul Tarihi: 12 September / Eylül 2023

Published/Yayın Tarihi: 29 October / Ekim 2023

Pub Date Season/Yayın Sezonu: October / Ekim

Issue/Sayı: Republic Special Issue/Cumhuriyet Özel Sayısı **Pages/Sayfa:** 166-181

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software./ Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Van Yüzüncü Yıl University of Social Sciences Institute/Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ethical Statement/Etik Beyan: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Sinan ACAR).

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır./ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Öz

Üniversiteler eğitim ve araştırma misyonu ön planda olan kurumlar olsa da, kuruldukları kentlerin kalkınmasında üniversitelerin önemli işlevlere sahip olduğu söylenebilir. Bu noktada üniversite kurulması planlanan kentlerin gelişime açık bir potansiyelinin olması gerekmektedir. Gelişme potansiyeli taşımayan kentlerde üniversiteler açılarak o kentlerin kalkınmasının amaçlanması, içerisinde birçok riski barındırmaktadır. Bu çalışmada, Tunceli kentinin tarihsel süreçten günümüze ekonomik, demografik, sosyo-kültürel ve mekânsal yapısındaki değişim süreçleri, Munzur Üniversitesi'nin kuruluşu paralelinde ele alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada, üniversite kent ilişkisine dair yabancı ve yerli literatürde yer alan kitap, makale, tez ve internet kaynaklarına, resmi kurum ve sivil toplum örgütlerinin rapor ve dokümanlarından yararlanılmıştır. Sonuç olarak, Munzur Üniversitesi'nin kentin ekonomik, demografik, sosyo-kültürel ve mekânsal gelişimine sınırlı düzeyde etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun başlıca kentin tarihsel süreçten itibaren farklı alanlarda sahip olduğu dezavantajlı konumundan ve Türkiye'de üniversitelerin kuruluş süreçlerindeki planlama eksikliklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite-kent ilişkisi, Tunceli, Munzur Üniversitesi, kalkınma problemleri

Abstract

Although the educational and research mission of universities is prioritized; it can be said that universities have important contributions to the development of the cities where they were founded. In this regard, it is important that the cities where universities are planned to be established should have a potential for development. Opening universities in cities that do not have the potential for development and trying to develop these cities have various risks. In this study, the processes of change in the economic, demographic, sociocultural, and spatial structure of Tunceli City from the past to the present have been analyzed in parallel with the establishment of Munzur University. Books, articles, dissertations, and internet sources in international and domestic literature on the university-city relationship, reports, and documents of official institutions and non-governmental organizations were used. As a result of the study, it has been reached that Munzur University has only a limited impact on the economic, demographic, sociocultural, and spatial development of the city. It can be asserted that this situation is essentially the result of the disadvantageous position of the city in different fields since the history and the lack of planning in the establishment of universities in Turkey.

Keywords: University-city relationship, Tunceli, Munzur University, development problems

Giriş

Max Weber, temel klasik eserlerinden biri olan Şehir (City) isimli çalışmasında kentlerin doğasını ve tarihsel gelişimini ele alırken, kenti ideal tipik anlamda etrafı surlarla çevrili olan, bir pazar yerine sahip, sakinlerinin hayatlarını tarımsal faaliyetlerden ziyade ticaret ve alışveriş üzerinden kazandıkları, bireyler arasındaki ilişkilerin bağımsız hukuk sistemleri üzerinden düzenlendiği ve iktidarların seçimle iş başına geldiği yerler olarak tanımlamaktadır (Weber, 2010). Weber'in kent tanımı her ne kadar günümüzde sosyal bilimler alanında güncelliğini koruyan bir nitelik arz etse de, kent tanımının içeriğinin süreç içerisinde epey genişlediği söylenebilir. Bu noktada 20.yy. önemli sosyal bilimcilerinden olan Daniel Bell ve Alain Touraine'in ifadesiyle sanayi toplumlarından sanayi ötesi toplumlarına geçiş süreciyle birlikte kuramsal bilginin formüle edildiği ve üretildiği mekanlar olan üniversitelerin, endüstri-sonrası toplumlarının temel kurumlarından biri haline geldiği söylenebilir (Giddens, 1999, s. 331). Çağdaş anlamda üniversitelerin bilgi toplumunun inşası ve bu sürecin desteklenmesi, adil ve istikrarlı bir toplum kuruluşu ve eleştirel toplumun inşası olmak üzere üç temel işlevinin olduğu söylenebilir. Bu işlevler toplumların kuruluş, işleyiş ve gelişme süreçlerinde vazgeçilmez bir öneme sahip olup, bu noktada üniversiteler önemli bir toplumsal değişim ajanı niteliği taşımaktadırlar (Brennan, 2008, s. 387). Bu bağlamda üniversiteler modern dönemle birlikte gerek toplumların gereksindiği yetişmiş uzman işgücünü yetiştiren gerekse de buldukları bölge veya kentin gelişim sürecinde vazgeçilmez işlevleri yerine getiren kurumlar olarak ön plana çıkmışlardır.

Literatürde "kent cübbe ilişkisi" (town-gown relationship) olarak geçen kavram, temelde üniversite ile bulunduğu kent arasında karşılıklı bir etkileşiminin olduğunu ve üniversitelerin kentlerin sorunlarının tespiti ve çözümünde inisiyatif alan ve kentlerin eğitim, spor, kültürel faaliyetler noktasında zenginleşmesine katkı sunan işlevleri olduğunu ifade etmektedir (Miller, 1963, s. 432). Üniversite kent ilişkisinde bilgiye dayalı inşa edilen ve yükseköğretimin paydaşları olan öğrenci, akademik personel, girişimciler ve yerel topluluklar arasında dengenin ve iş birliğinin sağlanarak, kentlerin bilimsel bilgiye dayalı sosyal ve ekonomik yönden kalkınmasının amaçlanması söz konusudur. Bu noktada yerel yönetimlerin ve planlamacıların uzlaşmaya dayalı bir kalkınma sürecini teşvik etmeleri ve paydaşlar için uygun ortamları sağlaması büyük öneme sahiptir (Russo vd., 2007). Üniversitelerin buldukları kentlerde bölgesel kalkınma politikalarına ve sürdürülebilir insani gelişmeye katkı sunması beklenmektedir. Bu noktada üniversitelerin, insanların ekonomik durumları yanında siyasal, sosyo-kültürel, eğitim ve sağlık alanlarındaki haklarından ideal anlamda yararlanmalarını sağlayacak bir gelişimi desteklenmesi beklenmektedir (Taşçı vd., 2011, s. 132). Bu noktada değişen işlevleri üzerinden üniversitelerin bölgesel gelişmeyi hızlandırma, bireysel gelir dağılımını arttırma ve bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasında önemli bir aktör olarak öne çıktığı söylenebilir (Nişancı vd., 2017, s. 2). Diğer yandan üniversiteler kuruldukları kentlerin ve çevresindeki bölgede var olan sorunları yerinde görme, analiz etme ve ideal çözümler sunma noktasında kalkınma ajansı işlevi gören ve bu sorunların merkezden yapılacak bölgesel planlamalara kıyasla daha hızlı ve işlevsel şekilde çözümüne imkân sunan kurumlar olarak ön plana çıkmaktadır (Albeni, 2001, s. 149). Bu bağlamda üniversiteleri kentlerin kalkınması noktasında vazgeçilmez öneme sahip kurumlar olarak tanımlamak mümkündür.

Türkiye'de 2000 yılı sonrası dönemde "her ile bir üniversite" sloganı ile üniversitesi olmayan kentlere açılan üniversitelerin o kentler üzerindeki etkilerini farklı açılardan ele alan birçok çalışma yürütülmüştür. Bu kapsamda kentin üniversite algısını anlamaya yönelik yapılan çalışmalarda Çalhan ve Erkan (2018) Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Uygun vd. (2016) Aksaray Üniversitesi, Sağır ve İnci (2013) Karabük Üniversitesi, Kömür (2021) Bayburt Üniversitesi, Saklı vd. (2017) Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi özelinde çalışmalar yürütmüşlerdir. Yapılan bu çalışmalarda kent halkının üniversiteleri kentin ekonomik gelişiminde önemli bir kaynak olarak gördüğü, diğer yandan kentin sosyo-kültürel değişimi noktasında da üniversitelerin önemli bir değişim ajanı işlevine sahip olduğu görülmüştür. Öğrencilerin üniversite ve kent algılarını inceleyen çalışmalarda ise Tektaş ve Tektaş (2018) Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Rasuli (2021) Karabük Üniversitesi, Kalkan vd. (2019) Kastamonu Üniversitesi, Kablay ve Çakmak (2021) Ordu Üniversitesi, Kızılcık ve Avcı (2018) Gümüşhane Üniversitesi, Sönmez ve Başkaya (2013) Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Taş vd. (2017) Çankırı Karatekin Üniversitesi üzerinden süreci anlamaya çalışmışlardır. Yapılan bu çalışmalarda öğrencilerin yeni kurulan üniversiteleri tercih ederken başlıca, o kentin yaşadıkları yer olması/yaşadıkları yere yakın olması, ailelerinin il dışına çıkmalarına müsaade etmemesi, yerleştirme puanlarının yalnızca bu üniversitelere yetmesi gibi faktörlerin belirleyici olduğu söylenebilir. Diğer yandan öğrencilerin eğitim gördükleri üniversitelerin yeni kurulmuş olması ve kentlerin küçük olmasının kimi avantajları yanında birçok dezavantajlı durumu da içerdiği ve bu durumdan kaynaklı öğrencilerin kent ve üniversite algılarının daha çok olumsuz bir nitelik taşıdığı görülmüştür.

Bu çalışmada üniversite-kent ilişkisine Tunceli kenti özelinden bakılarak, üniversite kurumunun kente etkileri üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda ilk olarak dünyada ve Türkiye'de üniversite kurumunun tarihsel gelişim süreci üzerinde durulacak ve daha sonra Tunceli kentinin ekonomik, demografik, kentleşme ve sosyo-kültürel yapısı ve bu alanlardaki değişim süreçleri Munzur Üniversitesi'nin kuruluşu paraleli üzerinden ele alınmaya çalışılacaktır.

1. Dünyada ve Türkiye’de Üniversitelerin Tarihsel Gelişim Süreci

Üniversite kelimesi, Latince universus kelimesinden türetilmiş olan ve kelime anlamıyla topluluk, cemaat, “communaute” anlamlarına gelmekte ve temel olarak bilim dallarında evrensel bilgi üretimi ve yayma işlevlerini üstlenen kurumlar olarak tanımlanabilir (Bolay, 2011, s. 105). Tarihsel süreçte İslam ülkelerinde 10. yüzyılda kurulan El-Ezher ve 11. yüzyılda kurulan Nizamiye medreseleri dünyadaki ilk üniversite örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk Batı üniversiteleri ise 12. ve 13. yüzyıllarda medreseleri örnek alarak gelişmeye başlamış, 13. ve 18. yüzyıllar arasındaki buhranlı dini ve siyasi kavgalardan uzaklaştıkça da günümüzdeki görünümüne kavuşmuşlardır (Ülken, 2019, s. 1; Küçükcan ve Gür, 2009, s. 42). Batı’da modern anlamda kurulan ilk üniversite, 1088 yılında kurulan Bologna Üniversitesi’dir. Daha sonra 1160 yılında Paris Üniversitesi, 1167 yılında Oxford Üniversitesi’nin kurulmasıyla başlayan süreçte üniversitelerin sayısı hızla artmış ve bu üç üniversiteyle benzer dönemlerde kurulan Montpellier, Padua, Orleans, Cambridge Üniversiteleri dünyada faaliyette olan en eski yedi üniversiteyi oluşturmaktadır (Sargın, 2007, s. 134-135).

İlerleyen süreçte üniversiteler toplumun ihtiyaç duyduğu insan gücüne cevap veren kurumlar haline gelmiş ve Toulouse (1229), Salamanca (1229), Sorbonne (1252), Prag (1348), Heidelberg (1386), Erfurt (1392), St. Andrews (1410) ve Trier (1454) gibi birçok Avrupa şehrinde üniversiteler peş peşe açılmıştır. 13. yüzyıldan itibaren kurulmaya başlanan ve temelde hukuk, ilahiyat, tıp ve felsefe disiplinlerine odaklanan Ortaçağ Avrupa üniversiteleri zaman içerisinde değişerek yeni üniversite biçimine evrilmişlerdir. Hümanizma, Rönesans ve Reform Hareketleri ve Aydınlanma süreçleri, kilise merkezli Ortaçağ üniversitelerinde değişim baskısına yol açmış ve bu kurumlar 19. yüzyıl başından itibaren Almanya’da ortaya çıkan modele doğru dönüşmüşlerdir. Prusya Kralı 3. Frederick tarafından eğitim sistemini düzenlemek amaçlı Berlin Üniversitesi’ni kurmakla görevlendirdiği Wilhelm von Humbolt’un, modern üniversite sisteminin gelişmesinde ve üniversitelerin bağımsız, eğitim- öğretim ve araştırma merkezleri olarak konumlanması noktasında önemli bir yeri vardır (Gürüz vd.,1994, s. 58-62; Çetinsaya, 2014: s. 22). Bu noktada 1810 yılında kurulan Berlin Üniversitesi, 19. ve 20. yüzyılda Japonya’dan Amerika kıtasına kadar birçok ülkenin yükseköğretim sisteminin kuruluş sürecine damgasını vurmuştur (Küçükcan ve Gür, 2009, s. 44). Bu dönemlerle birlikte rasyonel araştırma, ampirik gözlem ve deneysel yöntemin merkezde konumlandığı ve üniversitelerin de bu yapıya ev sahipliği yaptığı bir süreç ortaya çıkmıştır (Arbo ve Bennewort, 2007, s. 21). 20. yüzyılda üniversitelerde uygulamalı araştırmalara ve danışmanlık hizmetleri alanlarına ağırlık verilerek öğrenci sayılarında büyük artışlar sağlanmış ve üniversiteler dışında teknik eleman yetiştiren meslek yüksek okulları kurulmaya başlanmıştır (Korkut, 1992, s. 72).

Türkiye’de yükseköğretimin tarihsel gelişim sürecine bakıldığında Selçuklu Türklerinin 11. yüzyılda Bağdat’ta kurdukları Nizamiye Medresesi ile Fatih Sultan Mehmet’in 1463 yılında kurduğu İstanbul Medresesi’yle başlayan bir süreç söz konusudur. Batılı tarzda ise ilk üniversiteler, Osmanlı donanmasının Rusya’ya yenilmesinden kısa bir süre sonra 1773 yılında kurulan Mühendishane-i Berri-i Hümayun ve Mühendishane-i Bahri-i Hümayun’dur. Bu okullardan sonra 1827’de Tıbbiye, 1834 yılında kurulan Harbiye ülkemizdeki batılı ilk yükseköğretim kurumları arasında sayılmaktadır (Gürüz vd., 1994, s. 151). Cumhuriyet döneminden önce başlıca Darülfünun-u Osmani (1870), Darülfünun-u Şahane (1900), Darülfünun-u Osmani (1908) isimleri ile açılıp kapanan yükseköğretim kurumları, 1924 yılında çoğunlukla Alman olan yabancı profesörlerin ülkeye gelmesiyle birlikte üniversite kimliği kazanmaya başlamıştır. İstanbul Darülfünunu daha sonra 1933 yılında kapatılarak, İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Daha sonraki süreçte 1773 yılında İstanbul’da kurulan Mühendishane-i Berri Hümayun, 1944 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi’ne dönüştürülmüştür. Ankara’da ise 1935 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1941 yılında Hukuk Fakültesi, 1945 yılında Tıp Fakültesi açılmış ve bu fakülteler 1946 yılında Ankara Üniversitesi altında birleştirilmiştir (Korkut, 1992, s. 73-74).

1946 yılında, Türkiye üniversite tarihinde önemli eşiklerinden birinin aşıldığı söylenebilir. Çok partili hayata geçilmesinin yanında, bu tarihte çıkarılan 4936 sayılı Üniversite Kanunu ile üniversitelere özerklik (muhtariyet) verilerek, üniversitelerin rektör ve dekanlarını seçimle tayin ettiği ve yönetim süreçlerinde özerk bir yapının temelleri atılmaya başlanmıştır (Gürüz vd.,1994, s. 154). İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra üniversitelerin misyonlarında önemli değişimler ortaya çıkmış ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması noktasında farklı bölgelerde üniversiteler açılarak bu alanda kitleleşme, yaygınlaşma ve erişilebilirliğin artırıldığı ve gelir dağılımı noktasında bireysel ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesinin amaçlandığı bir süreç yaşanmıştır (İzmen ve Daş, 2017, s. 149). Diğer yandan 1950’lerdeki kalkınmacı anlayışın sonucu olarak, ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücü kaynağını karşılama noktasında, kurulması planlanan bölge üniversitelerinin ilk örnekleri olarak karşımıza 1940’lı yıllarda açılan Köy Enstitüleri ve Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü çıkmaktadır. Ancak bölge üniversitelerine evrilebilecek bu girişimlerin ilerleyen süreçte kapanması bölge üniversitelerinin gelişmesini engellemiştir (Sallan Gül ve Gül, 2014, s. 53).

1950-1980 dönemleri arasında sırasıyla 1955'de Trabzon'da Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Ege Üniversitesi, 1957'de Erzurum'da Atatürk Üniversitesi¹, 1959'da Ankara'da Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 1967'de Hacettepe Üniversitesi, 1971'de İstanbul'da Boğaziçi Üniversitesi, 1973 yılında Diyarbakır'da Dicle Üniversitesi, Adana'da Çukurova Üniversitesi, Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi, 1974'de Sivas'ta Cumhuriyet Üniversitesi, 1975'de Malatya'da İnönü Üniversitesi, Elazığ'da Fırat Üniversitesi, Samsun'da 19 Mayıs Üniversitesi, Konya'da Selçuk Üniversitesi, Bursa'da Uludağ Üniversitesi, 1978 yılında ise Kayseri'de Erciyes Üniversitesi kurulmuştur. Bu dönemlerde İstanbul ve Ankara dışında kurulan bu üniversitelerin kuruldukları şehirlerin büyük bir kısmının, bölgelerinde bir üst merkez olan veya olmaya aday şehirler niteliğinde olduğu söylenebilir. Bu süreçte üniversitelerin ülke çapına dengeli dağılımının amaçlandığı görülmektedir (Sargın, 2007, s. 138; Kömürlü, 2019, s. 40). 1970'li yıllarda kurulan yeni üniversitelere karşın, bu kurumlarda yeterli sayıda öğretim üyesi istihdamının yapılamadığı ve üniversite öğrenci kontenjanlarında beklenen büyümenin sağlanamadığı görülmektedir. Bu dönemde de öğretim üyeleriyle öğrencilerin üç büyük kent ve bazı büyük Anadolu kentlerinde yığıldığı bir görünümün devam ettiği söylenebilir (Çetinsaya, 2014, s. 44). Diğer yandan bu dönemde üniversite açılan kentlere kıyasla, ekonomik anlamda daha gelişmiş bir konumda bulunan Gaziantep, Antalya ve Denizli gibi illere üniversite açılmaması ve bu kentlere 90'lı yıllarda üniversite açılması durumu, üniversite açma kriterlerinin bilimsel nedenlerden ziyade siyasi etmenlere dayandığını göstermektedir (Öztürk vd., 2011, s. 150). 1980'li yıllardan itibaren üniversitelerin kuruldukları kentlerde ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarına katkı sunan yapılar olarak görüldüğü bir bakış açısı güçlenmeye başlamıştır (Deniz, 2019, s. 13). Diğer yandan 1980'li yıllarla birlikte üniversitelerin çok partili dönemin başında kazandıkları özerkliklerinin yavaş yavaş kaybedildiği bir dönem yaşanmıştır. 6 Kasım 1981'de askeri yönetimin çıkardığı 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Yükseköğretim Kurumu (YÖK) kurulmuş ve üniversitelerde özerklikten uzak, siyasi otoriteye bağımlı ve merkezizetçi bir yönetim tesis edilmiştir (Sallan Gül ve Gül, 2014, s. 54). 1980 sonrası dönemde özellikle 1992 yılında 24 üniversitenin bir günde kurulmasıyla birlikte üniversite sayıları hızla artmaya başlamıştır. 2000'li yıllarla birlikte AKP iktidarı döneminde "her ile bir üniversite" sloganıyla başlayan süreçte, 2006 yılından itibaren başlayarak hızlıca her ilde üniversiteler açılmaya başlanmış ve bu sürece paralel özel üniversite sayılarında da hızlı artışlar ortaya çıkmıştır (Sargın, 2007, s. 144).

Bu bağlamda yeni üniversitelerin kuruluş gerekçelerinden birinin yıllar içinde yüksek öğretime geçmeyi talep eden kitlenin artışına karşılık, yükseköğretim programı kontenjanlarının yeterli düzeyde artmaması ve sınava giren önemli bir kitlenin sistem dışında kalması durumu olduğu söylenebilir. Örneğin 1980 yılında 467.000 civarında bir başvurunun olduğu ve üniversitelere ise bu grubun sadece %9'unun yerleştirildiği, 1999 yılında ise 1.478.365 öğrencinin başvurduğu üniversite sınavında bu grubun %30'u herhangi bir yükseköğretim programına yerleştirildiği ve ilerleyen süreçte yeni kurulan üniversitelerle birlikte bu oranın gelişmiş ülkelerdeki oranlara² yaklaşmaya başladığı söylenebilir (Çetinsaya, 2014, s. 48). 2005 yılında Türkiye'de 53 devlet üniversitesi varken, 2015 yılına gelindiğinde bu sayı 104'e çıkmış ve 2023 yılı itibarıyla de 129'u devlet, 75'i vakıf, 4'ü vakıf meslek yüksek okulu türünde toplam 208 üniversite bulunmakta ve bu kurumlarda toplam 6.950.142 öğrenci eğitim görmektedir (YÖK, 2023). Her ne kadar üniversite sayıları ve üniversite öğrenci sayılarında niceliksel anlamda uluslararası standartlara yaklaşmışsa da; yeni kurulan üniversitelerin çok hızlı ve hazırlıksız bir şekilde açılmasından kaynaklı, niteliksel anlamda ciddi sıkıntılarının olduğu söylenebilir. Üniversitelerin kuruluş süreçlerinde toplumsal taleplerden ziyade siyasi ve popülist taleplerin belirleyici olması ve bundan kaynaklı kent merkezlerinden sonra o kentin ilçelerine de aynı gerekçelerle plansız bir şekilde yüksekokul ve meslek yüksekokullarının açılması, hatta aynı üniversite içerisinde aynı bölümün farklı yerlerde (ilçelerde) birden fazla açılması³ gibi örneklerin yaygın bir nitelik arz ettiği söylenebilir. Bu durum üniversitelerdeki var olan kökleşmiş problemlerin daha da büyümesine ve üniversite mezun sayılarında kitlesel artışların ortaya çıkmasına ve bu kesimdeki işsizlik oranlarının yükseldiği bir sürece yol açmıştır (Kavili Arap, 2014). Bu noktada Türkiye'de artan üniversite sayısı ve mezunlarına karşın akademik çalışmalarda ve mezun kalitesinde

¹ Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul, Ankara ve Van (Doğu Üniversitesi) illerinde kurulacak üç büyük üniversiteyle ülkenin batısı, merkezi ve doğusunda üç kültür merkezi oluşturulmasını hedeflemiştir. Atatürk'ün ölümü ve 2. Dünya Savaşı'nın çıkması nedeniyle Doğu Üniversitesi'nin kuruluşu çok partili hayata geçiş süreciyle birlikte yeniden gündeme gelmiş ve yapılan planlamalarda üniversitenin Van ilinde kurulması uygun bulunmuştur. Ancak sonraki süreçte Milli Eğitim Bakanı'nın Erzurumlu olması ve Başbakan Adnan Menderes'in üniversitenin Erzurum'a kurulmasına daha sıcak bakmasından kaynaklı üniversite Erzurum'da ve Atatürk Üniversitesi ismiyle kurulmuştur (Namal ve Karakuzu, 2016, s. 489).

² Her ne kadar yükseköğretim kurumlarına giren öğrenci sayısı artsa da, mezun öğrenci sayısı oranı bakımından Türkiye'nin OECD ortalamasının altında olduğu söylenebilir OECD'nin Education at a Glance raporuna göre 2000-2021 yılları arasında Türkiye'nin 25-34 yaş grubundaki mezun oranı %9'dan %40'a ulaşmış olsa da bu oran OECD ortalamasının (%48) altında seyretmektedir (OECD, 2022, s. 36-37).

³ Örneğin Giresun Üniversitesi'nde İlk ve Acil Yardım önlisans programının hem kent merkezindeki Sağlık Hizmetleri Yüksekokulu'nda hem de Şebinkarahisar ilçesindeki Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu bünyesinde açıldığı görülmektedir. Aynı şekilde bu üniversitede ön lisans programlarından Bankacılık ve Sigortacılık bölümü 4 farklı ilçede (Merkez, Tirebolu, Alucra, Şebinkarahisar), Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümü 3 farklı ilçede (Merkez, Alucra, Şebinkarahisar), Sağlık Kurumları İşletmeciliği bölümü 3 farklı ilçede (Keşap, Tirebolu, Alucra) açılarak eğitim ve öğretim faaliyetleri yürütmektedir (Tekerek, 2023, s. 95). Bu örnekler, bu bölümlerin ihtiyaçtan ziyade o kentlerde ve ilçelerde belirli bir öğrenci sayısına kavuşma amaçlı açıldığını göstermektedir.

istenilen iyileşmelerin sağlanamaması ve üniversiteli işsizlik oranlarının yüksek olması durumu, toplumun üniversite mezunlarına bakışını da olumsuz anlamda etkilemiştir (Özer, 2011, s. 94). Diğer yandan, 2000 yılı sonrası kurulan üniversitelerin önemli bir kısmında yeterli akademik kadrolar oluşturulmadan hemen eğitim ve öğretim aşamasına geçildiği ve bu durumun da akademik personelin kimi zaman uzmanı olmadığı bölümlerde ve derslerde görev almak zorunda kaldığı/istediği⁴ ve bu kurumlarda “herkesin her konudan anlayabileceği fikriyatını ve bir anti-uzmanlaşma perspektifinin neredeyse bir bilimsel yetkinlik olarak” sunulduğu bir yapıyı ortaya çıkardığı görülmektedir (Köse, 2003, s. 120). Sonuç olarak Türkiye’de üniversite ve öğrenci sayılarındaki niceliksel artışın uluslararası standartlara yaklaşması önemli bir gelişme olmakla birlikte, bu sürece paralel niteliksel anlamda istenilen düzeylere kavuşulmamış olunması durumu Türk yükseköğretim sisteminin çözülmesi gereken en acil problemlerinden biri olarak nitelenebilir.

2. Üniversite-Kent Etkileşimi Bağlamında Munzur Üniversitesi

Tunceli kenti tarihsel süreç boyunca başlıca M.Ö. 2200 yıllarında Hurrilerin, M.Ö. 1300 yıllarında Hititlerin, M.Ö. 1200 yıllarında Urartuların, M.Ö. 700 yıllarından itibaren Medlerin, Perslerin ve Makedonyalıların, M.Ö. 17- M.S. 200 yıllarında Romalılar ve kısa bir süre Partların, 200-639 yıllarında Kapadokyalılar, Selevkoslar, Doğu Roma İmparatorluğu, Bizanslılar ve Sasanilerin, 639-972 yıllarında Arapların ve 972-1071 arası Bizanslıların egemenliği altında bulunmuş bir bölgedir. 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi’nden sonra Anadolu’da Türklerin egemenliğinin hızla yayıldığı dönemden sonra, bu bölge Türklerin egemenliği altına girmiştir. Tunceli bölgesi 1087 yılından itibaren ise Selçuklular, Mengücekler ve Akkoyunlular’ın hakimiyeti altında kalmış, 1473 yılında da Osmanlı egemenliği altına girmiştir. Yöre Osmanlı yönetiminde 1847 yılında Hozat merkez olmak üzere Dersim Livası adıyla sancak yapılarak Erzurum’a bağlanmıştır. 1879 yılında ise Dersim adıyla ayrı bir vilayet olan bugünkü Tunceli bölgesi, 1886 yılında mutasarrıflığa indirilmiş, 1892 yılında ise Elâzığ vilayetine bağlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra 25 Aralık 1935 tarihinde geçici merkezi Elâzığ ili olmak üzere Erzincan’ın Pülümür, Elâzığ’ın Nazımiye, Hozat, Mazgirt, Pertek, Ovacık ve Çemişgezek ilçeleri bağlanarak Tunceli Vilayeti teşkil edilmiştir. Bu süreçte birlikte, daha önce Dersim olan bölgenin ismi Tunceli olarak değiştirilmiştir. 30 Aralık 1946 tarihinde il merkezi, eskiden Kalan Kasabası olarak bilinen şu andaki Tunceli merkezine nakledilmiştir (Tunceli Belediyesi, 2023). Günümüzde demiryolu ve havayolu bağlantısı bulunmayan Tunceli iline, kentin engebeli coğrafyasından dolayı karayolu ulaşımında da zorlu bir yapı söz konusudur. Kentin bu özellikleri temelde bu bölgeyi çevresinden yalıtılmış bir alan haline getirmekte ve kentleşme ve sanayileşme sürecini de ciddi anlamda engellemektedir (Canpolat, 2019, s. 185).

Adını Munzur Çayı’ndan alan Munzur Üniversitesi’nin temelleri ise 1983 yılında Fırat Üniversitesi’ne bağlı olarak kurulan Tunceli Meslek Yüksek Okulu’na dayanmaktadır. Munzur Üniversitesi’nin kuruluşu ise 28.3.1983 Tarih ve 2809 Sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununa, 22.05.2008 Tarih ve 5765 Sayılı Kanun’la eklenen 102. Maddesiyle Tunceli Üniversitesi adı ile kurulmuştur. Daha sonra 20.08.2016 Tarih ve 6745 Sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Tunceli Üniversitesi adı Munzur Üniversitesi olarak değiştirilmiştir. 2013 yılı güz yarıyılı itibarıyla, üniversite Aktuluk Mahallesinde inşa edilen kampüs alanına taşınmış ve il merkezindeki 6 fakülte ve 1 yüksekokulda, ilçe merkezlerindeki (Pertek ve Çemişgezek) meslek yüksekokullarında eğitim ve öğretim programları yürütülmektedir (Munzur Üniversitesi, 2021a). Tunceli kentinin ve Munzur Üniversitesi’nin tarihine kısaca değinildikten sonra çalışmanın bundan sonraki kısmında üniversite- kent ilişkisi başlıca demografik, ekonomik, mekânsal ve sosyo-kültürel değişkenleri üzerinden ele alınacaktır.

2.1. Demografik Etkileri

Tunceli, demografik anlamda ülke genelindeki nüfus artışına kıyasla, nüfusun artmadığı kentlerden biridir. Kentin coğrafi olarak sarp bir yapısının olması ve tarihi süreçte yaşanan olaylar bölgeden dışarıya yoğun göçlerin yaşanmasına yol açmıştır. Tunceli kentinin nüfusunun azalan bir eğilim içerisinde olmasında başlıca uzun dönemler bölgede var olan terör ve güvenlik sorunu ve kentte sanayi tesislerin yetersizliği/yokluğundan kaynaklı yeterli işgücü arzının olmaması durumlarının etkili olduğu söylenebilir. Tunceli kentinin merkez ilçesi iskân ve yerleşme için çok uygun bir yapıda olmadığı için kent merkezindeki nüfus artışının çok yavaş gerçekleştiği söylenebilir. Kentin kuruluş sürecinde merkez ilçesi Kalan olarak

⁴ Örneğin Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi’nde (AIÇÜ) görev yapan ve Tarih bölümü lisans mezunu olan bir öğretim görevlisinin 2019-2020 bahar ve 2020-2021 güz dönemindeki ders programında farklı disiplinlerde yer alan Türkiye Avrupa Birliği ve Küreselleşme, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Bilim Tarihi, Eskiçağ Tarihi ve Uygarlığı, Uygarlık Tarihi, Sosyal Antropoloji ve Medeniyet Tarihi, Antropoloji, İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, Türk Eğitim Tarihi gibi dersleri farklı bölümlerde verdiği görülmektedir. Aynı şekilde, 2020 yılında Munzur Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji bölümü, psikiyatri hemşireliği doktoralı ve felsefe doktoralı iki öğretim üyesiyle eğitime başlamış ve daha sonra öğretim üyelerinden birinin doğum iznine ayrılması sonrası felsefe doktoralı öğretim üyesinin bölümdeki alan derslerinin çoğunu uzun bir dönem tek başına yürütmek zorunda kalması gibi durumlar bu alanlardaki plansızlığa ve özensizliğe örnek verilebilir (Tekerek, 2023, s. 47-48).

isimlendirilmiş ve bu merkez ilçenin nüfusu 1940-1945 nüfus sayımlarında 1000'in altında, 1960 yılında 4 bin civarında, 1990'lı yıllarda 20 bine, 2010'lu yılların sonu itibariyle ise 33 binlere yükselmiştir (Canpolat, 2019, s. 187). Tunceli kentinin genelindeki nüfus oranlarına bakıldığında 1970 yılında 157 bin olan kent nüfusu 2009 yılında yarıya yakın azalmıştır. Aynı dönemlerde ülke nüfusu iki kat artarken, Tunceli nüfusu yaklaşık dört kat azalmıştır. 1940'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar düzenli artan kent nüfusu 1985 yılından sonra bölgede başlayan terör ve asayiş sorunları sonucunda azalma eğilimi içerisine girmiştir (Keskin vd., 2015, s. 24). TÜİK'in 2022 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNS) sonuçlarına göre Türkiye nüfusu 85 milyon 279 bin 553 kişiye ulaşmış ve Tunceli ise 84 bin 366 kişi ile Bayburt'tan sonraki (84 bin 241) en az nüfusa sahip il olmuştur (TÜİK, 2023). Tunceli'de nüfusun %62,5'i kent merkezinde %37,5'i ise kırsal alanlarda yaşamaktadır. Tunceli kenti en çok İstanbul, Elâzığ, Ankara, İzmir ve Diyarbakır illerine göç vermektedir (Keskin vd., 2015, s. 163). TÜİK'in 2021 yılı İç Göç İstatistikleri raporuna bakıldığında Tunceli'nin en az göç veren iller sıralamasında Bayburt ve Ardahan'dan sonra üçüncü sırada olduğu, aynı şekilde en az göç alan iller sıralamasında da Ardahan'dan sonra (4 bin 750 kişi) ikinci sırada (7 bin 54 kişi) olduğu görülmektedir (TÜİK, 2022a).

Üniversitelerin kuruldukları kentlerdeki ilk görülen etkilerinden biri demografik yapıda ortaya çıkardığı değişimlerdir. Her ne kadar bu etki kentin veya üniversitenin büyüklüğüne bağlı değişkenlik gösterse de, öğrenci ve personel sayısındaki artışların o kentte az veya çok nüfus ve göç yapısında belirgin değişimlere yol açtığı söylenebilir. Üniversitelerin kuruluşundan sonra yaşanan nüfus artışında öğrencilerin belirgin bir konumda olması durumuna, kentin öğrencileşmesi (studentification) adı verilmektedir (Yavuzçehre, 2016, s. 238). 1980'li yıllardan itibaren Elâzığ'da bulunan Fırat Üniversitesi'ne bağlı bir MYO'nun açılması ve 2008 yılında Tunceli Üniversitesi (2016 sonrası Munzur Üniversitesi) adıyla yeni bir üniversite kurulmasıyla birlikte kentin demografik yapısında, üniversite çalışanlarının ve öğrencilerinin önemli bir yer kaplamaya başladığı söylenebilir. Munzur Üniversitesi'nin öğrenci ve çalışan sayılarının verildiği Tablo 1'e bakıldığında on yıllık süre zarfında öğrenci sayısının iki kata yakın arttığı görülmektedir.

Yıl	Akademik Personel Sayısı	İdari Personel Sayısı	Öğrenci Sayısı
2012	333	178	3709
2013	375	207	6513
2014	426	211	7064
2015	425	229	7683
2016	408	242	6824
2017	417	241	6260
2018	438	402	5359
2019	435	397	5451
2020	453	397	6504
2021	467	401	6444
2022	467	401	6419

Kaynak: (Munzur Üniversitesi, 2022)

Diğer yandan öğrenci ve çalışan sayıları on yıllık süre zarfında artış eğilimi içerisinde olsa da, kentin öğrencileşmesi düzeyinin benzer konumdaki komşu illere kıyasla⁵ düşük düzeylerde gerçekleştiği söylenebilir. Tunceli'de 2012 yılında toplam üniversite öğrenci sayısı kent nüfusunun %1,4'ünü oluştururken, bu oran 2023 yılı itibariyle %2,1'e yükselmiştir. Bu noktada üniversitenin kentin demografik yapısındaki belirleyiciliğinin yeterli düzeyde artmadığı görülmektedir. Diğer yandan Munzur

⁵ Munzur Üniversitesi ile aynı dönemlerde kurulan Bingöl Üniversitesi'nin 2012 yılında 4495 öğrencisi varken bu sayı 2022 yılı sonu itibariyle 16.976'ya yükselmiş ve bu noktada 2012 yılında öğrenciler kent merkezindeki nüfusun %3,1'ini oluştururken bu oran 2022 yılında % 6'ya yükselmiştir. Bu anlamda Bingöl'de kentin öğrencileşme düzeyinin Tunceli'ye kıyasla daha yüksek bir düzeyde gerçekleştiği görülmektedir (Bingöl Üniversitesi, 2023).

Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler üzerine yapılan bir çalışmada öğrencilerin büyük bir kısmının (%88) Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki farklı illerden geldikleri görülmüştür (Menteşe ve Gülmez, 2018, s. 253). Aynı şekilde YÖK'ün 2022 YKS Yükseköğretim Girdi Göstergelerine bakıldığında kente gelen öğrencilerin ağırlıklı olarak belirli bölge ve kentlerden geldiği söylenebilir. Örneğin, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümüne yerleşen öğrencilerin profillerine bakıldığında, bu bölüme 41 öğrencinin yerleştiği ve bu öğrencilerin 38'inin doğu ve güneydoğu illerinden geldiği, aynı şekilde Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümüne yerleşen 62 öğrencinin 58'inin aynı bölgelerdeki illerden geldiği görülmektedir (YÖK, 2023). Bu durum her ne kadar öğrencilerin aldıkları merkezi yerleştirme puanlarından ve memleketlerine yakın illerde okuma isteklerinden kaynaklansa da, mevcut tablodaki homojen dağılımın çağdaş üniversite fikriyle çelişen bir yönünün olduğu söylenebilir. Bu noktada üniversitelerin öğrencilere diploma ve meslek kazandırılan yerler olması yanında; öğrencilerin farklı kişiler, kültürler ve düşüncelerle karşılaştığı, farklı hobi ve beceriler kazandıkları ve böylelikle kozmopolit bireyler haline geldiği mekanlar olarak önemli işlevleri üstlenmesi gerekmektedir. Bu noktada Munzur Üniversitesi'nin gerek öğrenci sayısının az olması gerekse de öğrencilerin homojen bir grup niteliği taşımasından kaynaklı üniversite-kent etkileşiminin sınırlı bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Her ne kadar üniversitenin kuruluşuyla birlikte kente binlerce öğrenci ve çalışanın gelmesiyle birlikte kentin demografik yapısında hareketlilik yaşanmış olsa da, çevre illerde bulunan benzer üniversitelerin öğrenci sayılarındaki artışa ve kentlerin öğrencileşmesi düzeyine kıyasla, Tunceli kentinin bu alanda yavaş bir gelişim seyrine tabi olduğu ve bu anlamda kentin demografik değişimine etkisinin sınırlı bir düzeyde olduğu görülmektedir.

2.2. Ekonomik Etkileri

Üniversitelerin buldukları kentlere olan ekonomik etkilerinin, hesaplanabilirliği daha kolay ve sonuçları daha hızlı gözlemlenen bir nitelik taşıdığı söylenebilir (Yavuzçehre, 2016, s. 239). Üniversitelerin buldukları bölgeye/kente orta ölçekli bir fabrikanın ürettiği katma değere yakın bir değer ürettiği belirtilebilir. Üniversiteler buldukları alanlarda istihdam ve gelir yaratarak yerel ekonomide çarpan etkisi yapan önemli aktörlerden biridir (Nişancı vd., 2017, s. 14). Bu noktada üniversitelerin buldukları kentin ekonomisine etkisinin doğrudan ve dolaylı yollardan gerçekleştiği görülmektedir. İlk olarak, üniversitenin kuruluşu o bölgeye yeni istihdam ve ekonomik kaynakların geldiği bir süreci tetiklemekte, daha sonra ise üniversitenin kuruluşuna bağlı farklı sektörlerin hızlıca o bölgede gelişmesi noktasında dolaylı olarak ekonomik gelişmeyi etkileyen bir sürece yol açmaktadır (Lewis, 1998, s. 54-55). Diğer yandan üniversiteler içerdiği farklı bölümler, anabilim dalları, araştırma merkezleri, teknokentler ve akademik personeli ve öğrencileriyle birlikte sanayi sektörüyle iş birlikleri geliştirmesi muhtemel kurumlardan biri olma özelliği taşımaktadır (Yavuzçehre, 2016, s. 241).

Küçük ve orta büyüklükteki şehirlerde kurulan üniversitelerin gerek yerel gerekse de merkezi otoriteler tarafından bu bölgelerin ekonomik kalkınmasında bir model olarak görüldüğü söylenebilir. Üniversitelerin kuruldukları kentte doğrudan ve dolaylı yaratılan istihdam, kurumun, öğrencilerin, çalışanların ve ziyaretçilerin yaptıkları harcamaların bu kentlerin ekonomisi için hayati bir konumda olduğu belirtilebilir (Işık, 2008, s. 161). Yeni üniversitelerin kurulması sürecinde o yörenin halkının isteklerinin de belirleyici olduğu, örneğin yöredeki çocukların üniversite okumak için il dışına çıkmak zorunda kalmayacağı, yedek subay olma imkânı elde edecekleri, daha iyi iş bulacakları, siyaset kurumuyla ilişkili ticaret erbabının üniversite çevresinde arazi rantı oluşturması ve yöre pazarının gelişmesi ve hareket kazanması gibi taleplerin de bu süreçte etkili olduğu görülmektedir (Korkut, 1992, s. 86). Bu noktada, ekonomik anlamda gelişme potansiyeli taşımayan ve gerekli sektörlerle sahip olmayan kentlerde üniversiteler kurulması yoluyla o kentin kalkınmasının hedeflenmesi durumuna sıklıkla rastlanmaktadır. Fransız İktisatçı François Perroux'un geliştirdiği Kutuplaştırma Teorisi ile, bir ülkenin ekonomik kalkınma sürecinde ülkenin her yerinin aynı zamanda gelişmediğini ve kalkınma kutupları (kutuplaşmış bölgeler) olarak adlandırdığı bölgelerin diğer bölgelere nazaran daha gelişmiş ve ekonomik gelişmeyi tetikleyici ve yön gösterici bir işlevi üstlendiğini belirtmektedir (Erkan, 1987'den akt. Çatalbaş, 2007, s. 91). Bu bağlamda üniversitelerin, yerel ekonomilerin kalkınma sürecinde sürükleyici bir aktörden ziyade tamamlayıcı bir aktör konumunda olduğu söylenebilir (Çatalbaş, 2007, s. 96). Bu noktada üniversitelerin kuruldukları kentlerin kalkınma sürecinde lokomotif işlevi gören sektörlerin birincil araç işlevi taşıdığı ve üniversitelerin ise bu sektörlerle destek sunan ikincil araç işlevine sahip kurumlar olduğu söylenebilir (Albeni, 2001, s. 158).

Tunceli kentinin ekonomik yapısına ve bu alandaki temel göstergelerine bakıldığında ise şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır. Tunceli, çevre il ve ilçelere devamlı göç veren konumundan kaynaklı ekonomik anlamda dışa bağımlı bir kent görünümündedir. Güvenlik sorunları kaynaklı köylerin boşaltılması ve bölgede yaşanan yoğun göçler kırsal alanlardaki tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin azalmasına ve bu kesimlerin üretici konumlarını yitirmesine yol açmıştır. Tarım ve hayvancılık dışında zanaatı olmayan bu kesimler şehir merkezlerinde işsiz veya ağır işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır (Keskin vd., 2015, s. 35). Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın düzenli aralıklarla yürüttüğü illerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik

Sıralaması Araştırması⁶ (SEGE) illerin başlıca demografik, istihdam, eğitim, sağlık, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali ve yaşam kalitesi değişkenleri üzerinden sıralamasını yapan ve en gelişmişten gelişmemişine dayalı altı kademe illeri sıraladığı bir araştırmadır. Buna göre araştırmanın en günceli olan 2017 yılı verilerine bakıldığında Tunceli ili beşinci gelişmişlik kademesinde bulunmaktadır. Kent, ülkedeki tarımsal üretime en az katkı sunan, imalat sanayi işyerleri oranı ve teşvik belgeleri yatırım ve kişi başı ihracat değişkenlerinde düşük değere sahip iller arasında olduğu görülmektedir. Buna göre Tunceli demografik açıdan 39., eğitim alanında 56., sağlık açısından 61., erişilebilirlik açısından 71., mali açıdan 35., yaşam kalitesi açısından 69., rekabetçi ve yenilikçi kapasite açısından 74. ve istihdam alanında ise 23. sırada olduğu görülmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2019). Bu bağlamda kentin üniversite kurulmadan önceki sıralamasıyla üniversite kurulduktan sonraki sıralaması⁷ arasında belirgin bir farklılık olmadığı ve üniversitenin bu alanda kentin gelişimine sınırlı bir katkısının olduğu görülmektedir.

Tunceli, Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasında ise TRB1 (Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli) bölgesi içerisinde yer almakta ve bu bölgede işgücüne katılım ve işsizlik oranlarına bakıldığında, 2021 yılı için 15 ve daha yukarı yaştaki nüfustan 1 milyon 352 bin kişinin işgücüne dahil olduğu ve işgücüne katılma oranının %48,3 seviyesinde gerçekleştiği, işsizlik oranının ise bölgede %10,2 olduğu görülmektedir (İŞKUR, 2022: 5). TÜİK tarafından açıklanan il düzeyinde cari fiyatlarla GSYH hesaplamalarına bakıldığında, Tunceli ilinin son sıralarda yer aldığı görülmektedir. Buna göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıladan (GSYH) en yüksek payı İstanbul 2 trilyon 202 milyar 156 milyon TL ve %30,4 pay ile İstanbul, 667 milyar 142 milyon TL ve %9,2 pay ile Ankara, 462 milyar 152 milyon TL ve %6,4 pay ile İzmir illeri almıştır. Diğer yandan listenin son sıralarına bakıldığında, son üç sırada 6 milyar 99 milyon TL ile Tunceli, 4 milyar 968 milyon TL ile Ardahan ve 3 milyar 861 milyon TL ile Bayburt yer aldığı görülmektedir (TÜİK, 2022b). Buna karşın Tunceli'nin kişi başına düşen yıllık milli gelir oranlarına bakıldığında ülke ortalamasının üzerinde olduğu görülmekte ve bu durumun da esasen kentin nüfusunun az olmasından ve kente yapılan baraj vd. kamu yatırımlarına yönlendirilen paradan kaynaklandığı ve bu durumun da yanıltıcı bir algı yarattığı, esasen kentte yoksulluk ve işsizliğin yaygın bir problem olduğu belirtilebilir (TTSO, 2021).

Tunceli'de istihdam oranlarının düşük olmasında coğrafi anlamda fizik şartların çetin olması, uzun yıllar devam eden güvenlik ve terör sorunları, yeterli sanayi tesislerinin olmayışı ve olanların da küçük olması ve düşük istihdam kapasitesiyle çalışmasının belirleyici olduğu söylenebilir (Keskin vd., 2015, s. 43). TOBB'un 2020 yılında yayımladığı Sanayi Durum Raporuna bakıldığında ilde 100 hektarı organize sanayi bölgesi (OSB), 1,5 hektarı sanayi sitesi ve 8,25 hektarı münferit alan olarak toplamdan 109,75 hektar sanayi alanının olduğu ve bu alanlarda toplamda 77 sanayi işletmesinin bulunduğu görülmektedir. Bu işletmelerde toplamda 682 kişinin istihdam edildiği ve bu 682 kişiden 69'unun (%10,12) madencilik, 529'unun (%77,57) imalat, 84'ünün (%12,32) enerji sektöründe istihdam edildiği görülmektedir. Diğer yandan bu işletmelerin ölçek dağılımlarına bakıldığında 77 sanayi işletmesinin %77,92'sinin mikro, %18, 18'inin küçük, %3,90'ının orta ölçekli işletmeler olduğu görülmektedir. Aynı şekilde bu sektörlerin Türkiye'deki toplam içindeki payına bakıldığında madencilik ve taş ocakçılığının (0,19), imalat (0,05), elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretim ve dağıtım (0,10) alanlarında çok düşük katkıları olduğu görülmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2020, s. 4-8). Ekonomik göstergeleri noktasında gelişmemiş bir kent görünümünde olan Tunceli'nin, sürükleyici/öncü sektörlerinin gelişmemiş olmasından kaynaklı, üniversitenin kuruluşundan sonra da bu gelişmemişlik halinin devam ettiği ve bu noktada üniversitenin kentin ekonomik gelişimine sınırlı bir katkısının olduğu söylenebilir.

2.3. Kentleşme Süreci ve Mekânsal Değişimler

Amerika'da kurulan ilk üniversitelerin devlet kurumlarına yönetici ve kiliselerden din adamı yetiştirme misyonu üzerinden geliştikleri ve üniversitelerin toplumun değerlerini kendi bünyesinde bütünleştirme ve ülkenin milli değerlerini yansıtan bir misyonu yükledikleri görülmektedir. Bu noktada çoğu üniversitenin büyük şehirlerin uzağındaki kentlerde kurulduğu ve bunun nedeni olarak da büyük şehirlerdeki yaşam kültürüne duyulan güvensizliğin ve gençlerin büyük şehirlerde dejenerer olacakları noktasındaki düşüncenin de belirleyici olduğu görülmektedir (Gade, 1991'den akt. Küçükcan ve Gür, 2009, s. 88).

⁶ İller ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na (SEGE) bakıldığında Tunceli ilinin 1996 yılındaki araştırmada 60. sıradayken 2003 yılındaki araştırmada 12 sıra yükselerek 48. sıraya yükseldiği görülmektedir. Her ne kadar ilin sıralamada yukarı çıktığı görülse de esasen ilde ekonomik ve sosyal bir ilerlemeden ziyade bu dönemde ildeki terör ve güvenlik olayları nedeniyle ilin dışarıya yoğun göç vermesi ve buna bağlı nüfusun azalmasına karşın ve kente yapılan baraj, yol, diğer kamu yatırımları için ayrılan mali kaynakların belirli düzeyde kalması veya artmasından kaynaklı, ilin sosyo-ekonomik göstergelerinin iyileştiği söylenebilir. SEGE araştırmalarının 2011 yılındaki verilerine bakıldığında Tunceli'nin iller arasındaki sıralamasının önceki araştırmaya göre aşağı indiği ve 58. Sırada gerçekleştiği ve bu sıralamanın en son yapılan 2017 araştırmasında bir sıra aşağı inerek 59. sırada olduğu görülmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

⁷ Tunceli ili, 1980 yılındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 67 il içerisinde 59. sırada iken, 2003 yılı araştırmasında 81 il içerisinde 52. sırada, 2017 yılı araştırmasında ise 81 il içerisinde 59. sırada olduğu görülmektedir.

Diğer yandan zayıf ekonomiye sahip birçok Amerika kentine üniversitelerin kuruluşuyla birlikte, üniversitelerin o kentleri kendi ihtiyaçlarına dayalı tasarlayıp dönüştürdüğü bir süreç yaşanmıştır (Harvey, 2013, s. 67). 19. yüzyılın sonlarından itibaren sanayileşme ve demokratikleşme süreçlerinin bir sonucu olarak üniversitelerin mekânsal olarak büyüdüğü ve merkezileştiği bir süreç ortaya çıkmıştır. Amerika ve Avrupa üniversitelerinde daha fazla sayıda öğrencinin üniversitelere kaydolmasıyla birlikte üniversite kampüslerinin inşasında yeni bir modele geçilmiştir. 1970'li yıllardan itibaren Türkiye ve birçok ülkede kurulan yeni üniversitelerin Amerikan kampüsü ve mega yapı modellerinin bir kombinasyonu olarak tasarlanıp yapıldığı bir süreç yaşanmıştır. Yeni araştırma türlerinin ortaya çıkması, disiplinler arası çalışmaların yaygınlaşması ve giderek daha fazla insanın yüksek öğrenim görmeye başlaması gibi gelişmeler, şehirlere sığmayan yeni ve daha büyük binalara olan ihtiyacı beraberinde getirmiş ve bu durum da üniversite kampüslerinin şehir merkezlerinin dışına inşa edilmesine yol açmıştır. Bu noktada şehir dışına kurulan üniversitelerin şehrin periferinde kalması ve şehirde yeterli düzeyde bütünleşmemesi ve izole olması gibi durumlar ortaya çıkmıştır (Yaylalı-Yıldız vd., 2013, s. 126; Kapp, 2018, s. 57).

Türkiye'de uzun dönemler kentlerin ekonomik canlılığında o kentte konumlanan askeri garnizonların merkezi öneme sahip olduğu bir yapı etkin olmuştur. Üniversitelerin belirli bir dönemden sonra büyük kentlerden orta ve küçük kentlere doğru yayılması ve askeri kurumların da kent merkezlerinden çıkmasıyla birlikte, üniversiteler kent ekonomisi için vazgeçilmez bir noktaya gelmeye başlamıştır (Aktay, 2003, s. 117). Diğer yandan Türkiye'de üniversitelerin kentin dışında konumlandığı ve genelde kent bitince üniversitelerin ve tarlaların başladığı bir yapının söz konusu olduğu görülmektedir. Bu noktada kent merkezlerinde arsa bulmanın hem zor hem maliyetli olması gibi somut gerekçeler yanında, gelişmiş ülkelerden farklı olarak Türkiye'de üniversitelerin temelde bir temsil nesnesi olarak görüldüğü söylenebilir. Üniversiteler kurumsal, toplumsal varlığından ve misyonundan ziyade binalarının topluca fark edilebilir bir nitelikte olduğu ve kentler için oraya yatırım yapıldığının herkes için görülebilir bir kanıtı işlevinin ön planda olduğu kurumlardır (Tanyeli, 2013'ten akt. Kuyrukçu ve Alkan, 2021, s. 657-658). Türkiye'de üniversite yerleşkelerinin önemli bir kısmı kırsal dağlık alanlarda, devlet orman alanı gibi gelişime elverişli olmayan bölgelerde kurulmaktadır. Bu noktada üniversite içerisinde yaşayan nüfusun bu bölgede yeterli yaşam beklentilerini (barınma, beslenme, ulaşım, eğitsel imkanlar, kültür ve sanat gibi) karşılayacak şekilde organize olmasının önemli olduğu söylenebilir (Nişancı vd., 2017, s. 7). Üniversitelerin kuruluş sürecinde büyük ölçüde mülkiyet durumu üzerinden yer seçimine karar verildiği ve üniversite kent etkileşimi noktasındaki değişkenlerin göz ardı edildiği bir yapının güçlü olmasından kaynaklı, üniversitelerin buldukları kentlerin gelişimine istenilen düzeyde katkı sunmaktan uzak ve üniversite kent ilişkisinin de birçok sorunla malul olduğu söylenebilir. Bu bağlamda üniversitelerin toplum için var olduğu ve toplumdaki soyutlanamayacağı ilkesinin devamlı hatırdaki tutulması gerekmektedir (Kuyrukçu ve Alkan, 2021, s. 668-669). Diğer yandan görece kent merkezinin içinde veya yakınında kurulan yeni üniversitelerin kentin ekonomik ve mekânsal değişiminde olumlu katkılarının olduğu ve üniversite ve kent etkileşiminin ideal düzlemde gerçekleştiği bir sürece yol açtığı söylenebilir. Örneğin Karabük Üniversitesi'nin sosyo-mekânsal etkileri üzerine yapılan bir çalışmada, üniversitenin kentin geneline kıyasla 100. Yıl Mahallesi olarak adlandırılan bölgede daha hızlı bir imar ve kentleşme sürecine yol açtığı ve bu bölgenin öğrenci mahallesi haline geldiği görülmüştür (Oral vd., 2019, s. 123). Bu noktada küçük kentlerin gelişim süreci noktasında, üniversitelerin kentin çok uzağında kurulmamasının büyük öneme sahip olduğu söylenebilir. Diğer yandan üniversitelerin sadece kentleri kalkındırma ve refahı arttırma aracına indirgenmesi ve buna bağlı niceliksel olarak artışların ön plana çıkmasının bir sonucu olarak, yeni kurulan üniversitelerde inşaat faaliyetlerinin bir türlü bitmediği ve bu sınıfta yer alan üniversitelerin "bitmeyen şantiye kampüslerin dramıyla" malul bir niteliklerinin olduğu söylenebilir. Bu noktada küçük kentlere üniversite kurulması süreçlerinde temel konunun üniversitenin o kente sağlayacağı katkılardan ziyade, o kentin bir üniversiteye hazır olup olmadığı veya her ile bir üniversitenin gerekip gerekmediği konusu üzerinde önemle düşünülmelidir (Maltaş Erol ve Özer, 2018, s. 104-105). Bir kente üniversite kurulacağı kararı alındıktan sonraki süreçte kampüs alanının yapılacağı yer ve çevresindeki alanda mekânsal değişimlerin, ekonomik hareketlenmenin hızlandığı bir süreç ortaya çıkmaktadır (Gündoğdu ve Özkök, 2017, s. 85). Üniversitelerin açılmasıyla birlikte öğrenciler ve çalışanlardan oluşan büyük bir kitlenin şehre gelmesi kentteki konut talebinin önemli oranda artmasına ve inşaat sektörünün ciddi anlamda canlanmasına yol açmaktadır (Nişancı vd., 2017, s. 2). Üniversitelerin ortaya çıkardığı kümelenme etkisiyle birlikte o ilde inşaat, emlak, perakende ticaret, yeme içme sektörlerinde yeni yatırımların hız kazandığı bir süreç ortaya çıkmaktadır. Özellikle konut talebinde yaşanan değişimlerin yöre halkından evi olan ve kiralayabilenleri olumlu anlamda etkilerken, evi olmayanları ise artan emlak ve kira fiyatlarından dolayı olumsuz etkilemektedir (İzmen ve Daş, 2017, s. 159).

Tunceli kent merkezinin tarihsel gelişim sürecine bakıldığında 20. yy. başlarında günümüzdeki kent merkezinde herhangi bir yerleşim yerinin olmadığı ve bu bölgenin kent merkezi olarak seçilmesinde bu dönemlerdeki yönetsel nedenlerin belirleyici olduğu görülmektedir. Örneğin kentin kurulduğu dönemde bir köy görünümünde olan günümüzdeki kent merkezi, ilerleyen dönemlerde kasabaya ve son olarak da küçük bir kent görünümüne kavuşmuştur. Bu noktada Tunceli'nin 2000'li yılların başına kadar şehirleşme sürecinin yavaş gelişen bir yapısının olduğu söylenebilir. Tunceli (Munzur) Üniversitesi'nin kuruluşuyla birlikte yeni kampüsün Tunceli Elâzığ karayolu üzerinde Aktuluk Köyü'ne yakın bir yerde kurulacağı belli

olmasıyla birlikte, ilk aşamada Aktuluk Köyü mahalleye dönüştürülerek belediye sınırları içerisine dahil edilmiştir. Daha sonra bu hat üzerinde yer alan ve yapılaşmaya uygun yerler olan Atatürk ve Aktuluk Mahalleleri hızlı bir dönüşüm sürecine girmiştir (Canpolat, 2019). Üniversite kampüsünün kurulmaya başlandığı dönemlere kadar seyrek yapılaşmanın ve tarlaların hâkim olduğu bu bölgede arsa ve daire fiyatlarının hızla arttığı ve kentin ekonomik yapısında inşaat faaliyetlerinin önemli bir yer kapladığı bir süreç yaşanmıştır. İlerleyen süreçte bu bölgede yükselen yapılarla birlikte lüks sitelerin, büyük marketlerin ve mağazaların, restoran-kafe benzeri mekanların, dersane, öğrenci yurdu ve kırtasiyelerin hızlıca açıldığı görülmektedir (Gültekin ve Yeşiltepe, 2015). İnşaat sektörü, Tunceli ekonomisi için sürükleyici sektör olsa da üniversitenin kuruluşundan sonraki dönemde kent merkezindeki bina sayılarındaki ve konut satışlarındaki artış oranlarını ele alan bir çalışma, bu alanda yaşanan değişimin Türkiye ortalamalarının altında kalan bir yapısının olduğunu göstermektedir (Kaymaz vd., 2017, s. 135). Aynı şekilde kentte bulunan KYK yurtlarının kapasitesinin (2100), öğrenci sayısının çok altında olmasından kaynaklı öğrencilerin kentte barınma sorunu ve yüksek kiralarla yüz yüze kaldıkları ve öğrencilerin belli dönemlerde yaptıkları eylemlerle bu soruna dikkat çektikleri görülmektedir (DHA, 2021). Bu bağlamda üniversitenin kente en büyük etkisinin yapılaşma ve imar alanında yaşandığı ve buna bağlı kent merkezindeki konut stoğunun hızla arttığı, modern ve yüksek katlı binaların üniversiteye yakın bölgede hızla arttığı bir süreç ortaya çıkmıştır. Bu sürecin kentin ekonomisini sınırlı da olsa canlandıran bir etkisinin olduğu söylenebilir.

2.4. Sosyo-Kültürel Etkileri

Üniversitelerin, kuruldukları (özellikle küçük) kentlerin süreç içerisinde yoğun bir insan göçü almasıyla birlikte bu kentlerde uzun yıllarda sağlanamayacak gelişim süreçlerinin kısa sürede gerçekleşmesine imkân sunacak “sıkıştırılmış toplumsal değişme ajanı” işlevine sahip oldukları söylenebilir (Yılmaz, 2011, s. 3). Diğer yandan üniversitelerin buldukları kenti sosyo-ekonomik yönden etkilemeleri ve değiştirmeleri o kente gelen öğrenci sayısı ve kentin öğrencileri çekebilme gücüyle doğru orantılıdır. Özellikle küçük kentlerdeki sosyal olanakların azlığı, o kentlere yeterli sayıda öğrencinin gelmemesine ve üniversite-kent etkileşimin istenilen düzeyde olmamasına yol açmaktadır (İzmen ve Daş, 2017, s. 163). Munzur Üniversitesi'nin kuruluşundan günümüze öğrenci sayısındaki artışın az olması, öğrenim gören öğrencilerin çoğunluğunun belirli bölge ve illerden gelmesi gibi durumların üniversite-kent etkileşiminin yetersiz bir düzeyde kalmasına yol açtığı belirtilebilir. Diğer yandan son yıllarda gerek Munzur Üniversitesi gerekse de yeni kurulan üniversitelerde birçok bölüm kontenjanının dolmaması/hiç tercih edilmemesi gibi durumların⁸ sıklıkla yaşandığı bir süreç gözlemlenmektedir. Bu durumun, gerek üniversitelerin normal işleyiş süreçleri için gerekse de üniversitelerin buldukları kentlerin ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda olumsuz etkilenmesine yol açtığı söylenebilir.

Gelişmekte olan kentlerde kurulan üniversitelerde genelde kentin ekonomik anlamda gelişmesine odaklanıldığı ve öğrencilerin gelişimine imkân sunacak alanların ihmal edildiği söylenebilir. Bu kentlerde kültür merkezi, kütüphane, kitabevi gibi kültürel alanlardan ziyade restoran, kafe, alışveriş merkezi gibi alanlara daha fazla yatırım yapıldığı görülmektedir (Kavili Arap, 2014, s. 114). Bu noktada üniversite kurulmasıyla birlikte genç ve eğitim düzeyi yüksek bir kitlenin bu bölgeye gelmesiyle birlikte bu kesimin ihtiyaç duyduğu sosyal ve kültürel hizmetlerin de süreç içerisinde hızlıca oluşturulması elzem bir nitelik taşımaktadır. Tiyatro, sinema ve diğer boş zaman etkinlikleri için gerekli imkanların zamanında gelmediği veya yetersiz kaldığı kentlerin, ilerleyen dönemlerde öğrenciler ve öğretim elemanları açısından cazibesini yitirdiği ve bu bölgelerin zaman tercih edilmediği bir sürece yol açtığı söylenebilir (Çatalbaş, 2007, s. 94). Bu noktada kentin üniversiteyi tolere edebilecek ve üniversite kent etkileşimine açık bir yapısının olması büyük öneme sahiptir. Örneğin, 2007 yılı sonrası kurulan üniversitelerden biri olan Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi'nin kente muhtemel katkıları üzerine yapılan bir çalışmada üniversite kampüsünün güçlü bir altyapıya sahip olmaması, kentin kapalı bir yapıya sahip olmasından kaynaklı değişim süreçlerine direnmesi gibi nedenlerin akademik- idari personellerin ve öğrencilerin kentten ve üniversiteden tatmin düzeylerini azalttığı sonucuna varılmıştır. Bu durum da doğal olarak dışarıdan gelen öğrencilerin bir an önce mezun olarak veya daha önce daha iyi imkanlara sahip büyük kentlere gitmelerine yol açmaktadır (Maltaş Erol ve Özer, 2018, s. 104-105). Bu noktada Tunceli'de, sanatsal ve kültürel ve boş zaman faaliyetlerine yönelik olanakların çok sınırlı olması, AVM, sinema ve tiyatro salonu olmaması, üniversite kampüsünün kentin oldukça dışında bir yerde konumlanması gibi nedenlerin kentin öğrencilerce tercih edilmemesinde etkili faktörler olduğu söylenebilir.

⁸ Diğer yandan öğrenci sayılarının yeterli düzeyde artmaması veya bazı bölümlerin az tercih/hiç tercih edilmemesi durumu sadece yeni kurulan üniversiteleri ilgilendiren bir sorun değildir. Bu noktada Türk yükseköğretim sisteminde son yıllarda yaygın olarak görülen ve büyük ve köklü üniversitelerin de karşılaştıkları bu sorun olan bölüm kontenjanlarının dolmaması/hiç tercih edilmemesi sorununun aşılması noktasında ilk aşamada üniversite giriş taban puanlarının düşürüldüğü ve ilerleyen süreçte ise tamamen kaldırıldığı bir gelişme yaşanmıştır (Tekerek, 2023, s. 35).

Üniversiteler bünyelerindeki hastane, kütüphane, spor tesisleri, sosyal hizmet alanları, radyo ve televizyon kanalları, araştırma merkezlerindeki faaliyetler ve hizmetler; düzenlenen akademik kongre ve sempozyumlar, yöre halkına yönelik düzenledikleri eğitimlerle buldukları kentlerin sosyo-kültürel yapısını etkilerler. Diğer yandan ulusal ve uluslararası öğrenci, akademik-idari personel değişim programlarıyla farklı kültürlere mensup bireylerin bir araya gelmesine de yol açarak kültürel etkileşim süreçlerini arttırıcı bir etkiye sahiptir (Yavuzçehre, 2016, s. 242: Nişancı vd., 2017, s. 16). Munzur Üniversitesi kampüsündeki inşaat faaliyetlerinin tamamlanmamış olmasından kaynaklı sosyal hizmet, spor ve diğer kültürel faaliyetler noktasında birçok altyapı eksikliğinin bulunduğu söylenebilir. Aynı şekilde üniversitenin web sitesi üzerinden son beş yılda düzenlenen bilimsel ve halka yönelik düzenlenen etkinlik sayılarına bakıldığında bu alanda yetersiz bir tablonun söz konusu olduğu söylenebilir. Diğer yandan Munzur Üniversitesi'ndeki değişim programlarından faydalanan öğrenci, akademik personel ve idari personel sayılarına bakıldığında yıllara göre düzenli bir artış söz konusu olmakla birlikte, değişim programları kapsamında yurtdışından gelen öğrenci ve akademik personel hareketliliğinin çok az olduğu ve üniversitenin bu alanda belirlediği kriterlerinin altında olduğu görülmektedir. Aynı şekilde üniversitede öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenci sayısına bakıldığında bu sayının oldukça az olduğu (165 kişi) ve üniversitenin uluslararasılaşma düzeyinin düşük olduğu söylenebilir (Munzur Üniversitesi, 2021a; 2021b).

Küçük kentlerdeki üniversitelerin o kente olumlu etkileri yanında çok sayıda gencin o kente gelmesiyle birlikte gençlerin sosyal davranışlarının o kentte çeşitli düzeylerde huzursuzluğa yol açtığı söylenebilir (Phelps, 1998, s. 150). Öğrenci sayılarının kent merkezindeki yoğunluğunun süreç içerisinde fazla artmamasına ve demografik yapıyı ciddi anlamda dönüştürememesine karşın, kente gelen "yabancıların" (çalışanların ve öğrencilerin) Tunceli'nin geleneksel kültürünü/inanç yapısını dönüştüren bir etkisinin olduğu söylenebilir. Bu bağlamda tarihsel süreç boyunca Alevi inancına mensup nüfusun yoğun olduğu ve Alevi kültürünün baskın olduğu kent merkezinde, üniversite kuruluşuyla birlikte, şehrin dışarıdan yoğun bir göç alması sonucu bu demografik dengenin kente gelen "yabancılar" lehine değişmeye başladığı bir süreç ortaya çıkmıştır. Kent nüfusunun dışarıdan gelen öğrenciler ve çalışanlarca heterojen bir görünüme kavuşmasıyla birlikte başlıca giyim- kuşam, yeme içme, yaşam tarzı, kadın erkek ilişkileri ve dini-sosyal hayat gibi alanlarda gerilimli bir yapının ortaya çıktığı ve bu gelişmelerin de bir kısım yerli halk tarafından yaşam tarzlarına ve dini inançlarına bir tehdit unsuru olarak görüldüğü söylenebilir (Gültekin ve Yeşiltepe, 2015). Tunceli halkının üniversite algısı üzerine yapılan bir başka çalışmada ise, kent sakinlerinin bir kısmının üniversitenin kuruluşuyla birlikte şehir dışından gelen öğrencilerin öğrenim hayatları boyunca kentteki Alevi nüfusla etkileşimde bulunması ve mezun olduktan sonra öğrencilerin gittikleri bölgelerde kentlerini temsil eden ve böylelikle toplumda Alevilere dair var olan önyargıların kırılmasında etkin rol oynayan aktörler olarak hayati bir işlevi yerine getirecekleri yönünde bir düşünce içerisinde oldukları görülmüştür. Diğer yandan bir kısım kent sakininin ise öğrencilerin gelmesiyle birlikte kent sakinliğinin bozulduğu ve Alevilik inancının dokusuna uymayan durumların ortaya çıktığını düşündükleri görülmüştür (Keskin vd., 2015, s. 112). Bu bağlamda üniversitenin, kent sosyo-kültürel değişimine yol açan bir etkisinin olduğu ve bu etkinin de yer yer gerilimli bir hat üzerinden somutluk kazandığı belirtilebilir.

Sonuç

Tunceli, engebeli ve çetin coğrafi yapısı ve Osmanlı döneminden günümüze asayiş olaylarının devam etmesi, ekonomisinin gelişmemiş olması gibi nedenlerden kaynaklı iskân faaliyetlerinin ve demografik gelişimin sınırlı bir düzeyde kaldığı bir kent görünümündedir. 1980'li yıllardan itibaren terör ve güvenlik sorununun yeniden ortaya çıkmasına bağlı, kent özellikle kırsal alanlarının hızla boşaldığı ve mevcut nüfusunun önemli bir kısmının kent dışına göç ettiği bir süreç yaşanmıştır. Sanayisi gelişmemiş ve ekonomisi daha çok kırsal alandaki faaliyetlere bağlı olan kent bu süreçle birlikte hem ekonomik hem de demografik anlamda büyük bir çöküş sürecine girdiği söylenebilir. 1980'li yıllara gelindiğinde Fırat Üniversitesi'ne bağlı kurulan bir meslek yüksekokulu ile yükseköğrenim öğrencilerinin kente gelmeye başladığı ve böylelikle kent hem demografik hem de ekonomik anlamda canlanmaya başladığı bir süreç yaşanmıştır. 2000'li yıllarla birlikte, her ile bir üniversite hedefiyle üniversitesi olmayan kentlerde birer birer üniversiteler kurulmaya başlanmıştır. Bu süreçte özellikle sanayisi gelişmemiş kentlerde üniversiteler açarak o kent ekonomik, demografik ve sosyo-kültürel dönüşümünün hızlandırılması ve böylelikle o kentin kalkınması hedeflenmiştir.

Bu bağlamda 2008 yılında Munzur Üniversitesi'nin açılmasıyla birlikte kent ekonomik ve demografik geri kalmışlığının bu yolla aşılmasına çalışıldığı bir süreç yaşanmıştır. Kentin bir üniversiteye kavuşmasıyla birlikte kentteki kamu yatırımlarının arttığı, öğrenci ve çalışanların barınma, beslenme ve diğer ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik işletmelerin hızla açıldığı bir süreç yaşanmıştır. Üniversite kampüsünün inşaat sürecinin başlamasıyla birlikte kentteki inşaat faaliyetlerinin üniversite tarafına doğru genişlediği ve inşaat sektörünün kent ekonomisi içindeki ağırlığının arttığı söylenebilir. Bu anlamda üniversitenin kent üzerindeki en önemli ve görünür etkisinin bu alanda ortaya çıktığı belirtilebilir. Üniversitenin kurulmasıyla

birlikte her ne kadar öğrenci sayıları bir artış eğilimi göstermiş olsa da, gelinen noktada öğrenci sayılarının belirli bir düzeyin üstüne çıkamadığı ve bölgedeki benzer konumdaki üniversitelere kıyasla öğrenci sayılarındaki artış oranının çok düşük düzeylerde kaldığı görülmektedir. Diğer yandan üniversitenin kuruluşuyla birlikte önemli bir nüfusun kent merkezine gelmesiyle birlikte kentin yerleşik halkıyla kente gelen misafirler arasında yoğun etkileşim süreçlerinin ortaya çıktığı ve bu etkileşim süreçlerinin halkın bir kesimi için bir fırsat (önyarguların kırılması) diğer bir kesimi için ise bir tehdit unsuru (Alevilik inancının zarar görmesi) olarak görüldüğü belirtilebilir. Bu bağlamda, her ne kadar gelen öğrenci ve çalışan sayısı az da olsa (kent merkezinin nüfusu ve homojen yapısı düşünüldüğünde) üniversitenin kentte sosyo-kültürel anlamda bazı değişimleri tetiklediği söylenebilir.

Sonuç olarak Munzur Üniversitesi'nin, sanayisi ve ekonomisi güçlü olmayan ve bu alanlarda gelişim potansiyeli de taşımayan bir kent olan Tunceli için önemli bir ekonomik kaynak işlevi taşıdığı söylenebilir. Diğer yandan kentin ulaşım imkanlarının sınırlı olması, güvenlik ve asayiş sorunlarının devam etmesi, ekonomisinin gelişmemiş bir görünümde olması, öğrencilerin akademik, sosyal ve sportif gelişimleri noktasında yeterli altyapının olmaması; diğer yandan Türk yükseköğretim sistemindeki kriz halinin bir sonucu olarak üniversitelerin ve bölümlerin yeterince tercih edilmemesi ve toplumun üniversitelere bakışının değişmesi gibi nedenler bu üniversitenin tercih edilmemesi/büyümemesinin nedenleri olarak sıralanabilir. Bu noktada gerek Tunceli kentinin tarihsel süreç boyunca sahip olduğu dezavantajlı konumunun gerekse de üniversitelerin genelinde ortaya çıkan kriz halinin bir sonucu olarak Munzur Üniversitesi'nin kentle etkileşiminin sınırlı bir düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu noktada son söz olarak, kentin kalkınma sürecinde sürükleyici sektörlerin (sanayi, tarım ve hayvancılık gibi) gelişiminin teşvik edilmesiyle ve üniversitenin de bu sürece her yönden destek olmasıyla üniversite kent etkileşiminin istenilen düzeylere ulaşabileceğini ifade etmek mümkündür.

Kaynakça

- Aktay, Y. (2003). Üniversiteden multiversiteye taşra-merkez diyalektiği. *Toplum ve Bilim*, 97, 93-122.
- Albeni, M. (2001). Yükseköğretim kurumlarının gelişmekte olan bölgeler üzerindeki etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 137-165.
- Arbo, P., & Benneworth, P. (2007). *Understanding the regional contribution of higher education institutions: A literature review*. OECD Education Working Papers No. 9.

- Bingöl Üniversitesi. (2023, Mayıs 11). *Bingöl Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı öğrenci sayıları*. <https://oidb.bingol.edu.tr/dokumanlar/ogrenci-sayilari/>.
- Bolay, S. H. (2011). Çağdaş üniversitede neler önem kazanmaktadır? *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(3), 105-112.
- Brennan, J. (2008). Higher education and social change. *Higher Education*, 56, 381-393.
- Canpolat, F. A. (2019). Tunceli kentinin nüfus özellikleri. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 183-200.
- Çalhan, H. S. ve Erkan, Y. (2018). Ağrı'da üniversite algısı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi örneği. K. Karabulut (Dü.), *Ağrı ilinin sosyo-ekonomik profili* (1. Baskı, s. 287-297) içinde. AİÇÜ Yayınları.
- Çatalbaş, N. (2007). Üniversite-yerel ekonomi ilişkisinde kutuplaşma teorisi iyi bir model olabilir mi? *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi (Yerel Ekonomiler Özel Sayısı)*, 90-101.
- Çetinsaya, G. (2014). *Büyüme, kalite, uluslararasılaşma: Türkiye yükseköğretimi için bir yol haritası*. Yükseköğretim Kurulu Yayınları.
- Deniz, T. (2019). *Türkiye'de üniversiteler ve bölgesel gelişme politikaları* (1. Baskı). Seta Kitapları.
- DHA (2021, 21 Eylül). Tunceli'de üniversite öğrencilerinin 'ev kiralari düşürülsün' talebi. <https://www.haberler.com/guncel/tunceli-de-universite-ogrencilerinin-ev-kiralari-14409490-haberi/adresinden-erisilmistir>.
- Giddens, A. (1999). *İleri toplumların sınıfsal yapısı* (1. Baskı) (Ö. Baldık, Çev.). Birey Yayıncılık.
- Gültekin, A. K. ve Yeşiltepe, U. (2015). Dersimli Alevilerin makus talih mi? Dersim (Alevileri) için yeni fırsatlar mı? *Birikim* (309-310), 108-120.
- Gündoğdu, H. M. ve Özkök, M. K. (2017). Kentsel değişim-dönüşüm sürecinde üniversitelerin rolü "Kırklareli örneği". E. Nişancı; Ü. İzmen ve S. H. Bostancı. (ed.) , *Trakya bölgesinde üniversitelerin bölgesel kalkınmaya etkisi* (s. 80-116) içinde. Umuttepe Yayınları.
- Gürüz, K., Şuhubi, E., Şengör, C., Türker, K. ve Yurtsever, E. (1994). *Türkiye'de ve dünya'da yükseköğretim, bilim ve teknoloji*. TÜSİAD Yayınları.
- Harvey, D. (2013). *Asi şehirler, şehir hakkından kentsel devrime doğru* (1. Baskı). (A. D. Temiz, Çev.). Metis Yayınları.
- İşık, Ş. (2008). Türkiye'de üniversitelerin kentleşme üzerine etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(3), 159-181.
- İŞKUR (2022). *İşgücü piyasası araştırması Tunceli ili 2022 yılı sonuç raporu*. Türkiye İş Kurumu
- İzmen, Ü. ve Daş, Z. Ö. (2017). Tekirdağ'ın gelişiminde üniversitenin rolü. E. Nişancı; Ü. İzmen ve S. H. Bostancı. (ed.), *Trakya bölgesinde üniversitelerin bölgesel kalkınmaya etkisi* (s. 149) içinde. Umuttepe Yayıncılık.
- Kablay, S. ve Çakmak, G. (2021). Üniversite öğrencilerinin gelir-harcama ilişkisinin kent ekonomisine katkısı: Ordu Üniversitesi örneği. *Emek Araştırma Dergisi*, 12(19), 191-224.
- Kalkan, H., Dilek, S. ve Keskingöz, H. (2019). Kastamonu Üniversitesi'nin şehir ekonomisine katkısı. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(4), 1707-1725.
- Kapp, P. H. (2018). The university campus in the United States—as a designed work to produce knowledge; and as an artefact of cultural heritage. *Built Heritage*(1), 49-65.
- Kavili Arap, S. (2014). Üniversite-kent etkileşiminden beklentiler. *Toplum ve Demokrasi*, (17-18), 105-119.
- Kaymaz, K., Aydın, Ç. M. ve Zengin, B. (2017). Tunceli ili ekonomisine katkı sağlayan bazı sektörlerin incelenmesi. *Bilim ve Gençlik Dergisi*, 5(2), 131-145.
- Keskin, Y. M. (Ed.). (2015). *Tunceli ili sosyal analiz çalışması*. Hegem Vakfı Yayınları
- Kızılçık, O. ve Avcı, İ. (2018). Şehir imajını oluşturan faktörlerin belirlenmesi: Gümüşhane Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma. *The Journal of International Scientific Researches*, 3(4), 181-193.
- Korkut, H. (1992). Türkiye'de üniversite açma politikası. *Amme İdaresi Dergisi*, 4(25), 69-91.
- Kömür, G. (2021). Üniversitelerin sosyal kültürel ve ekonomik fonksiyonlarının şehirler üzerindeki etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 24(1), 101-114.

- Kömürlü, E. (2019). 1960'lara kadar Türkiye'de ilk üniversitelerin kuruluşları. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 35-42.
- Köse, E. (2003). Feodal "taşra" imparatorluğa dönüşebilir mi? "Yeni" ekonomi ve "yeni" insan sonrası beklenen son: "Yeni"üniversite tartışması. *Tezkire*, (34), 111-121.
- Kuyrukçu, Z. ve Alkan, A. (2021). Üniversitelerin şehir içi yer seçimine yönelik metodolojik bir yaklaşım. *Yükseköğretim Dergisi*, 11(3), 649-670.
- Küçükcan, T. ve Gür, B. S. (2009). *Türkiye'de yükseköğretim: Karşılaştırmalı bir analiz*. SETA Yayınları.
- Lewis, J. A. (1988). Assessing the effect of the Polytechnic, Wolverhampton on the local community. *Urban Studies*, 25(1), 53-61.
- Maltaş Erol, A. ve Özer, Y. E. (2018). Anadolu kentlerinde yer seçiminin kentsel gelişime katkısı: Karaman örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 83-112.
- Menteşe, S. ve Gülmez, T. (2018). Öğrenci harcamalarının ilin ekonomisine katkılarının Munzur Üniversitesi yönünden değerlendirmesi. *Turkish Studies*, 13(30), 243-272.
- Miller, D. C. (1963). Town and gown: The power structure of a university town. *American Journal of Sociology*, 68(4), 432-443.
- Munzur Üniversitesi (2021a). *2021 yılı idare faaliyet raporu*. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.
- Munzur Üniversitesi (2021b). *Stratejik plan 2020-2024*. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.
- Munzur Üniversitesi (2022). *2022 yılı performans programı*. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.
- Namal, Y. ve Karakuzu, H. (2016). Türkiye'de üniversite açma politikasına bir örnek: Doğu Üniversitesi fikrinden Atatürk Üniversitesi'ne. *Tarih Okulu Dergisi*, 9(27), 481-517.
- Nişancı, E., İzmen, Ü. ve Bostan, S. H. (2017). Kavramsal açıdan üniversiteler ve bölgesel kalkınma. E. Nişancı; Ü. İzmen ve S. H. Bostancı. (ed.), *Trakya bölgesinde üniversitelerin bölgesel kalkınmaya etkisi* (s. 1-12) içinde. Umuttepe Yayınları.
- OECD (2022). *Education at a glance 2022: OECD indicators*. OECD Publishing.
- Oral, M., Özdemir, Ü. ve Ünlü, İ. (2019). Üniversiteye bağlı sosyo-mekansal bir dönüşüm sahası: Karabük 100. Yıl Mahallesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 107-124.
- Özer, Y. E. (2011). Girişimci üniversite modeli ve Türkiye. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(2), 85-100.
- Öztürk, S., Torun, İ. ve Özkök, Y. (2011). Anadolu'da kurulan üniversitelerin illerin sosyo ekonomik yapılarına katkıları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 145-158.
- Phelps, R. P. (1998). The effect of university host community size on state growth. *Economics of Education Review*, 17(2), 149-158.
- Rasulı, A. F. (2021). *Üniversitelerin bağlı buldukları şehrin ekonomik gelişimine katkısı: Karabük Üniversitesi'ndeki yabancı öğrenciler üzerine bir uygulama* [Yüksek Lisans Tezi- Karabük Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Russo, A. P., Berg, L. v., & Lavanga, M. (2007). Toward a sustainable relationship between city and university: A stakeholdership approach. *Journal of Planning Education and Research*, 27, 199-216.
- Sağır, A. ve İnci, Ü. H. (2013). Karabük'te üniversite algısı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 49-81.
- Saklı, A. R. (Ed.). (2017). *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi öğrenci ve akademisyenleri ile Rize halkının karşılıklı algı ve beklentileri*. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları.
- Sallan-Gül, S. ve Gül, H. (2014). Türkiye'de yükseköğretimin gelişimi, güncel durumu ve eleştirisi. *Toplum ve Demokrasi*, 8(17-18), 51-66.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2023). *İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması (SEGE, 1996; SEGE-2003; SEGE-2011; SEGE-2017)*. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2020). *Tunceli ili sanayi durum raporu*. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
- Sargın, S. (2007). Türkiye'de üniversitelerin gelişim süreci ve bölgesel dağılımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 133-150.

- Sönmez, M. E. ve Başkaya, Z. (2013). *Üniversitelerin şehirlerin ekonomisi ve şehir içi arazi kullanımı üzerindeki etkileri: Kilis 7 Aralık Üniversitesi örneği*. 3rd International Geography Symposium - GEOMED 2013, Antalya, Türkiye.
- Taş, B.; Türkan, O. ve Çolak, M. (2017). Şehir ve üniversite tercihleri üzerine bir araştırma: Çankırı Karatekin Üniversitesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(60), 27-40.
- Taşçı, D., Gökalp, E., Kumtepe, E. G., Kumtepe, A. T. ve Toprak, E. (2011). Kentin üniversite algısı: Anadolu Üniversitesi ve Eskişehir örneği. *Amme İdaresi Dergisi*, 44(2), 131-146.
- Tekerek, T. (2023). *Taşra üniversiteleri, AK Parti'nin arka kampüsü* (3. Baskı). İletişim Yayınları.
- Tektaş, N. ve Tektaş, M. (2018). Üniversite öğrencilerinin şehir markası algısı: Bandırma Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(ICEESS' 18), 357-361.
- TTSO (2021). *Tunceli Ticaret ve Sanayi Odası 2015-2018 stratejik planı*. Tunceli Ticaret ve Sanayi Odası
- Tunceli Belediyesi (2023, 15 Nisan). Tunceli tarihi.. <http://tunceli.bel.tr/icerik/38/54/>
- TÜİK (2022a). İç göç istatistikleri, 2021. Türkiye İstatistik Kurumu
- TÜİK (2022b). İl bazında gayrisafı yurtiçi hasıla, 2021. Türkiye İstatistik Kurumu
- TÜİK (2023). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2022. Türkiye İstatistik Kurumu
- Uygun, M., Mete, S., Kara, F. Z. ve Bağcı, H. (2016). Üniversitenin kente olan ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkilerine yönelik yerel halk algısı. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 66-85.
- Ülken, H. Z. (2019). Batı üniversitelerinin gelişmesi, laiklik ve fikir hürlüğü için savaşı. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 3(1), 1-34.
- Weber, M. (2010). *Şehir, modern kentin oluşumu*. (9. Baskı). (M. Ceylan, Çev.) Yarın Yayıncılık
- Yavuzçehre, P. S. (2016). Üniversitelerin kentlerine etkileri: Denizli Pamukkale Üniversitesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 235-250.
- Yaylali-Yıldız, B., Czerkauer-Yamu, C., & Çil, E. (2013). Exploring the effects of spatial and social segregation in university campuses, IZTECH as a case study. *Urban Design International*, 19(2), 125-143.
- Yılmaz, C. (2011). Anadolu kentlerinin öğrencileşmesi: Başka bir kentleşme deneyimi. *Sosyoloji Dergisi*, 25, 1-17.
- YÖK (2023, Nisan 12). Yükseköğretim girdi göstergeleri (2022 YKS). <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=109510111>
- YÖK (2023, Mayıs 10). Yükseköğretim bilgi yönetim sistemi. <https://istatistik.yok.gov.tr/>